

OPLEGNOTITIE CULTUURHISTORIE UITBREIDING A9 HEILOO

Provincie Noord-Holland

28 SEPTEMBER 2020

Contactpersoon

SUSAN DE JONG
Adviseur Archeologie en
Cultuurhistorie

M +31 6 4600 0054
E susan.dejong@arcadis.com

Arcadis Nederland B.V.
Postbus 264
6800 AG Arnhem
Nederland

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Geplande Werkzaamheden	4
1.3	Eerder uitgevoerd onderzoek	6
2	INVENTARISATIE CULTUURHISTORIE	9
2.1	Voorgaande adviezen	9
3	SAMENVATTING EN ADVIES	11
	BRONNEN	12
	COLOFON	13

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

In 2014 heeft Arcadis een archeologische en cultuurhistorische inventarisatie opgesteld voor de aansluiting op de A9 bij Heiloo (Du Pied, 2014). Na een periode van zes jaar is het doel van deze oplegnotitie om een update te geven over het thema cultuurhistorie en de cultuurhistorische inventarisatie te herzien.

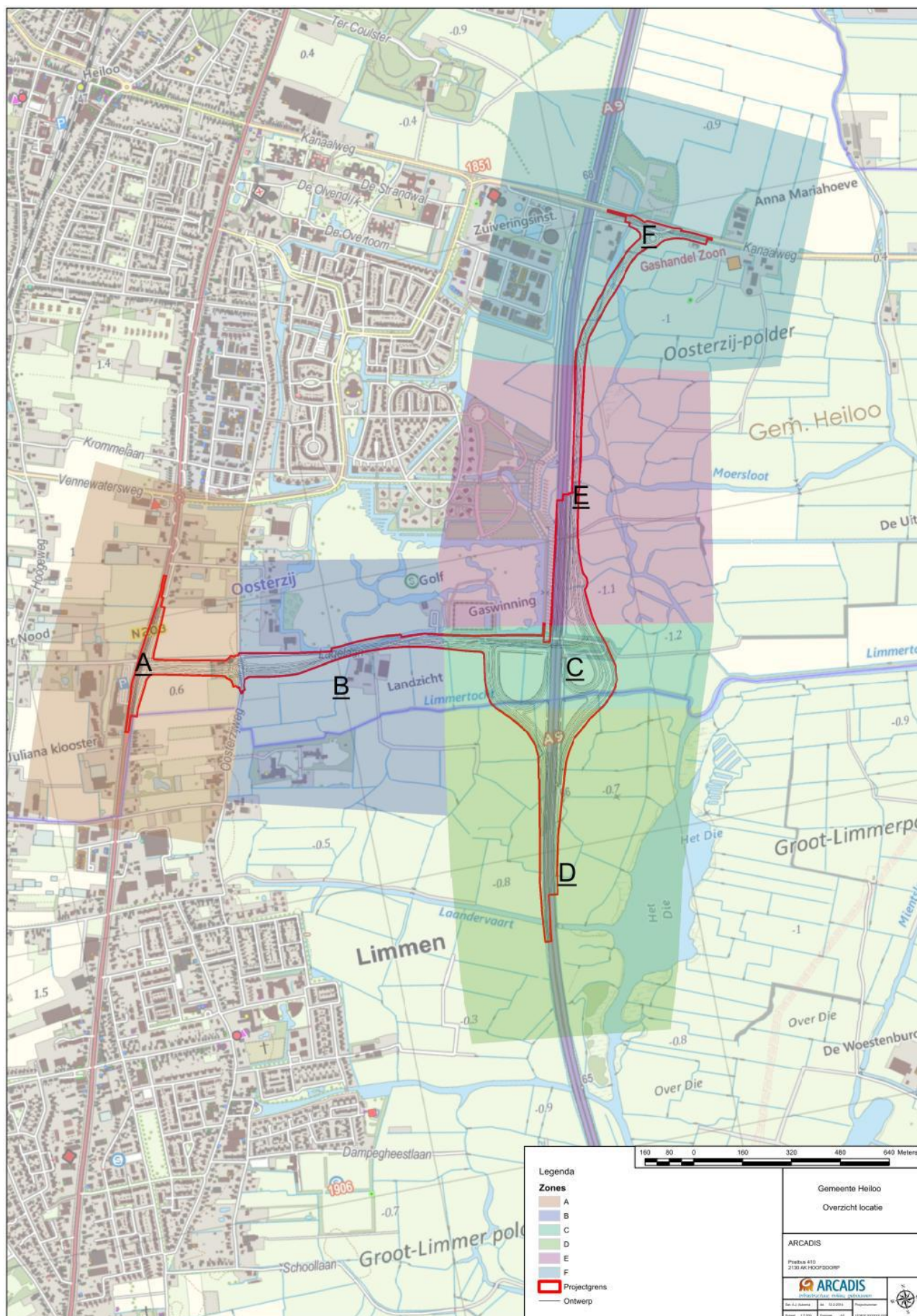
In deze oplegnotitie wordt allereerst een kort overzicht gegeven van de geplande werkzaamheden. Vervolgens wordt een samenvatting gegeven van de resultaten uit de cultuurhistorische inventarisatie uit 2014. In het volgende hoofdstuk wordt een beschrijving en tijdslijn gegeven van de gebeurtenissen na de publicatie van het rapport uit 2014. De oplegnotitie eindigt met een weergave van de conclusies.

1.2 Geplande Werkzaamheden

De basis voor deze notitie is het tracé zoals beschreven in de inventarisatie uit 2014. Voor zover bekend zijn sindsdien geen wijzigingen aan het tracé geweest.

In het kader van de aansluiting van de A9 wordt de huidige A9 ter plaatse van de aansluiting verbreed (Figuur 1). De huidige Lagelaan, gelegen in zone A,B en C, wordt verbreed en gedimensioneerd naar een gebiedsontsluitingsweg 2x1. Voor de ontsluiting van de Lagelaan op de Oosterzijweg (zone A) is een rotonde gepland. In zone C ter plaatse van het bestaande viaduct Lagelaan over de A9 wordt een nieuw (verhoogd) kunstwerk (KW2) aangelegd (deel van een half klaverblad). Voor de aansluiting van de A9 op de Kanaalweg (via de nieuw te realisering parallelweg), wordt eveneens een licht verhoogd kunstwerk (KW3) aangebracht inclusief een rotonde (zone E en F).

Voor de verbreding van de Lagelaan en A9 wordt grondverbetering uitgevoerd. Uiteindelijk wordt er ca. 1 meter fundering onder de weg aangebracht. Bestaande watergangen worden gedempt indien deze binnen de uitbreiding liggen. Watercompensatie vindt plaats door middel van de aanleg van nieuwe sloten, aangepaste bestaande sloten (verbreding) en de aanleg van twee grotere bassins (waterbergingen). De waterbergingen zijn gepland tussen de Kanaalweg, de huidige A9 en de nieuwe aansluiting voor de A9 in en langs de Lagelaan. Verder worden in het tracé op meerdere plaatsen nieuwe kunstwerken aangelegd zoals duikers en worden bestaande duikers aangepast. Uitgangspunt is verder dat er geen sprake is van tijdelijke of permanente grondwaterverlaging.

Figuur 1. Uitsnede van het plangebied, opgedeeld in zones (rapport 2014).

1.3 Eerder uitgevoerd onderzoek

In 2014 is een archeologische en cultuurhistorische inventarisatie uitgevoerd voor de uitbreiding van de A9. In deze paragraaf wordt een samenvatting gegeven van de resultaten uit dit onderzoek.

Historie

De met veen overdekte strandvlakten werden eerst alleen gebruikt voor het weiden van vee en voor de jacht. Vanaf de 10^e/11^e eeuw werden ook de strandvlakten ontgonnen. Om de vlakten bruikbaar te maken voor akkerbouw en bewoning moest het worden ontwaterd. Daarvoor werden afwateringssloten gegraven. Rond 1100 ontstonden problemen met de waterhuishouding, voornamelijk door de veenontginningen. Mede door inklinking ontstond bodemdaling, waardoor continue opnieuw ontwatering moest plaatsvinden om het gebied als landbouwgrond te kunnen gebruiken.

Door de lage ligging van het maaiveld was het gebied kwetsbaar voor wateroverlast vanuit het Zijper Zeegat (noordelijk) en het IJ (zuidelijk). Om de waterdreiging uit het zuiden te keren werd rond 1100 onder meer de Limmerdam aangelegd.

De ligging van de wegen werd mede bepaald door de lengterichting van de strandwal (noord-zuid). Binnen het plangebied gaat het van west naar oost om de Kennemerstraatweg en de Oosterzijweg. De Oosterzijweg loopt langs de rand van de zogenaamde geest (kleine complexen bouwland) en is naar verwachting ouder dan de Kennemerstraatweg. De belangrijkste dwarsverbinding in het zuidelijk deel van het plangebied is de Lagelaan. Deze wegen zijn op de kaart van Dou (1680) weergegeven. Op deze kaart is ook af te lezen dat de geest zelf eigenlijk niet werd bewoond, dit bleef tot het midden van de 19^e eeuw het geval. Ook de naam 'Oosterzij' (Oosterzijweg is de overgang van geest naar veenontginning) komt voor op de historische kaarten van de 19de eeuw. Het betreft een oud buurtschap.

Het beleid voor cultuurhistorie is vastgelegd in de Nota Cultuurhistorie uit 2011. In 2020 is de Nota Cultuurhistorie 2011 nog steeds vigerend. Uitgangspunten uit het beleid relevant voor het thema cultuurhistorie en de aansluiting A9 zijn:

- Kenmerkend in de regio Noord-Kennemerland is het contrast tussen de bebouwde strandwal en lege strandvlaktes. Dit betekent zo veel mogelijk bebouwing concentreren op en rond de strandwal en de strandvlaktes zo open mogelijk houden. Omdat de strandvlaktes nooit echt interessant zijn geweest om op te verblijven, zijn ze door de eeuwen heen gaaf gebleven en is er op veel plaatsen nog sprake van het oorspronkelijke middeleeuwse verkavelingspatroon. Advies is om terughoudend te zijn met wijzigingen in de strandvlakte.
- Stedenbouwkundige opbouw: noord-zuid gericht wegenpatroon en oost - west gerichte verkaveling: Vanwege de smalle, langgerekte vorm van de strandwal is er door de eeuwen heen een belangrijk stelsel van noord - zuid gerichte wegen ontstaan met diverse dwarsverbindingen. Water zocht een weg van het hoogste punt van de strandwal naar de strandvlaktes via rechte greppels. Zo ontstonden er haaks op het noord-zuid gerichte wegenpatroon, rechte greppels die, meestal begeleid door houtwallen, tevens dienden als erscheiding. Vasthouden aan deze ontwikkelingsstructuur van Heiloo betekent dat bij nieuwbouw onderzocht wordt of en zo ja hoe wordt aangesloten op het historisch gegroeide wegenpatroon en het bijpassende verkavelingspatroon: doorgaande wegen noord-zuid, dwarsverbindingen oost-west en verkaveling haaks op de Hoogeweg. Daarnaast wordt ook het gebruik van houtwallen en hagen gestimuleerd.
- Alle oude veeboerenbedrijven liggen op de overgangen van strandwal en strandvlaktes, zowel aan de oost- als aan de westzijde van de strandwal. Het kleinere type stolp voor de tuinder op de strandwal ontstaat vooral in de 19^e eeuw. Stolpen, maar ook de kleine tuinderstolpjes en andere relicten van de tuinderactiviteiten (zelfs bollenteelt) zijn belangrijke overblijfselen van vroegere bestaansmiddelen van het dorp Heiloo. Zij geven een nieuw te bouwen woonwijk een duidelijk eigen karakter mee. Bescherming en zoveel mogelijk herbestemmen van stolpen is het streven. Voor moeizame processen wordt de provincie ingeschakeld; dit is haar beleid omdat zij het belang van stolpen van groot belang acht voor Noord-Holland.

Stolpboerderij

In zone A van het plangebied bevindt zich aan Lagelaan 3 een stolpboerderij (Figuur 2). De stolpboerderij is genoemd in de lijst met karakteristieke panden op de informatiekaart landschap en cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland. De boerderij dateert waarschijnlijk uit ca. 1680. Door de geplande werkzaamheden zal deze stolpboerderij geheel moeten worden gesloopt. Deze stolpboerderij heeft geen monumentenstatus. Wel is er in het beleid van de gemeente voor stolpboerdijen een wens opgenomen om dergelijke objecten zoveel mogelijk te beschermen en te herbestemmen. De provincie heeft stolpboerderijen ook als aandachtspunt. Het advies uit het rapport uit 2014 luidde om te streven naar behoud van de stolpboerderij. Indien dit niet mogelijk zou zijn, werd een bouwtechnisch onderzoek geadviseerd om vast te stellen hoe de boerderij is gebouwd en wat de datering is. Op deze wijze kan de historische boerderij gedocumenteerd worden en kan de historische informatie worden behouden.

Figuur 2. Stolpboerderij Lagelaan 3 (foto genomen in 2018, Boerderijstichting Noord-Holland)

Limmerdam

Het archeologische monument Limmerdam (Zone C) ligt eveneens binnen het plangebied. Deze dijk is een relict van een oude dijk uit de 16^e eeuw, gelegen langs de Limmertocht en van cultuurhistorisch belang. In het kader van de werkzaamheden wordt de dijk op ten minste twee plaatsen aangetast. Op basis van de bekende gegevens kan worden geconcludeerd dat het monument de Limmerdam door eerdere ontwikkelingen al is aangetast.

Landschap

Landschappelijk gezien is het gehele plangebied aangeduid als een 'matig open landschap'. Openheid is karakteristiek voor het Noord-Hollands landschap en er is dan ook beleid om dit zoveel mogelijk te behouden. Het advies is om hier in de planvorming rekening mee te houden.

Het plangebied bevindt zich in de zone strandwallen en strandvlaktes. Voor de strandvlakte (zones B t/m F) geldt in het algemeen de wens om het onbebouwd landschap zoveel mogelijk te behouden. De plannen dienen dan ook zoveel mogelijk in het huidige landschap te worden ingepast dat de beleving van het landschap in het huidige landschap behouden blijft. Hierbij kan gedacht worden aan de hoogte van de

bebouwing, maar ook aan het zo dicht mogelijk aanleggen van de infrastructuur naast de bestaande infrastructuur.

2 INVENTARISATIE CULTUURHISTORIE

In dit hoofdstuk wordt uitgezocht hoe is omgegaan met de adviezen uit het rapport van 2014.

2.1 Voorgaande adviezen

Stolpboerderij Lagelaan 3

Op de informatiekaart landschap en cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland is de stolpboerderij aan de Lagelaan 3 aangegeven als een puntelement. Zoals beschreven in hoofdstuk 1 heeft de stolpboerderij de status van karakteristiek pand met waarde.

Na de inventarisatie uit 2014 is naar voren gekomen dat de stolpboerderij niet kon worden behouden en moest worden gesloopt. In deze oplegnotitie wordt getoetst wat er met het advies uit 2014 is gedaan, indien de boerderij niet kon worden behouden, om bouwtechnisch onderzoek uit te voeren naar de datering en bouw.

Door een adviseur cultuurhistorie en een hout specialist is een bezoek gebracht aan de stolpboerderij op 3 augustus 2017. Hieronder volgt het verslag en bevindingen van het bezoek.

“Het doel om de boerderij te bezoeken is om te inventariseren of er nog sprake is van historische waarden in met name de stolpconstructie. Dit i.v.m. de toekomstige sloop van de boerderij i.v.m. de aanleg van de afslag van de A9.

In de buitenmuur van de boerderij is naast de voordeur een eerste steenlegging, die aangeeft dat de boerderij in 1885 is gebouwd en in 1974 is gerestaureerd. De boerderij is van buiten en binnen flink veranderd in de loop van de tijd.

Bij inspectie van het vierkant is te zien dat het enkele vierkant met forse, met een beslagbijl meerzijdig behouwen staanders is opgebouwd en dat er op die staanders eveneens met een beslagbijl behouwen stammen liggen. De staanders en liggers zijn (heel ongebruikelijk) aan de bovenzijde met smeedijzeren ankers aan elkaar verbonden. Op één van de staanders is onderaan een telmerk zichtbaar van de letter W. Verder zijn er in de staanders inkepingen op onlogische plekken. De inkepingen zijn in latere tijd dichtgezet.

Ook zijn er onderdelen zichtbaar die waarschijnlijk van eikenhout zijn. Eikenhout werd tot circa 1700 gebruikt, daarna werd het vooral grenen.

In de centrale hal van de boerderij is eveneens een balk zichtbaar met bijzondere hoek-beëindiging; deze balk lijkt ook van eikenhout te zijn. Alle constructieonderdelen zijn in het verleden aangetast door houtworm. Het hout is hiervoor behandeld.

Conclusie: *we denken dat er sprake is van een boerderij die is opgebouwd met hergebruikt materiaal. De constructie van smeedijzer die is gehanteerd boven, waar het gebint bij elkaar komt, betekent dat deze constructie op een niet gebruikelijke wijze in de 19^e eeuw is gemaakt, waarschijnlijk in 1885. Het oudere hout is waarschijnlijk van een gesloopte boerderij (of mogelijk scheepsmasten) in de nabije omgeving afkomstig.*

Advies: *het gebint is behandeld tegen insecten en bevindt zich in goede staat. De staanders en liggers zijn alleen al vanwege hun houtwaarde het behouden waard. Zij zullen zeker voor de Vrienden van de Stolp interessant zijn voor eventueel hergebruik. Wij stellen voor een dendrochronologisch onderzoek te laten doen naar de ouderdom van de diverse onderdelen, zodat vergelijkingen worden gemaakt tussen andere dendrochronologische monsters uit de regio of er overeenkomsten zijn. Ook kan met behulp van het dendrochronologische onderzoek een herkomstbepaling van het hout worden uitgevoerd.” (Verslag bezoek stolp Lagelaan 3 te Heiloo, Silke Lange en Anita van Breugel, 3 augustus 2017)*

Er is vervolgens geen dendrochronologisch onderzoek meer uitgevoerd naar het vierkant. Het is destijds beoordeeld door archeologisch adviseur Silke Lange, hout specialist, en dat is als afdoende beoordeeld door BUCH (samenwerkingsverband gemeenten Bergen, Uitgeest, Castricum en Heiloo).

Concluderend is het advies uit het rapport gedeeltelijk uitgevoerd. Er is alleen een bezoek geweest aan het pand, maar geen bouwtechnisch onderzoek uitgevoerd. De resultaten van het bezoek hebben geleid tot voldoende informatie volgens het bevoegd gezag.

Tevens hebben archeologische proefsleuven en opgraving plaatsgevonden op de locatie van de stolpboerderij na de sloop.

In 2019 is door Hollandia archeologen een archeologisch proefsleuvenonderzoek en aansluitend opgraving uitgevoerd op de locatie van de gesloopte stolpboerderij. Gedurende dit onderzoek zijn archeologische resten aangetroffen waaronder laatmiddeleeuwse sporen bestaande uit een sloot, enkele greppels en enkele (paal)kuilen. Binnen het onderzoeksgebied valt op dat in het oosten van het onderzoeksgebied sporen zijn aangetroffen van bewoning uit de Nieuwe Tijd. De sporen bestaan uit muurwerk en een keldervloer van een boerderij. Onder deze sporen bevindt zich een groot aantal veenwinningskuilen uit de late middeleeuwen die het veen tot op grotere diepte vergraven hebben. Aan de westzijde van de oude stolpboerderij zijn vijf waterputten aangetroffen in een noord-zuid verdeling. Deze rij waterputten wordt aan de oostzijde gemankeerd door de brede greppel waaruit voornamelijk middeleeuws aardewerk afkomstig is. Mogelijk is deze sloot een erfgrens geweest die eveneens de grens vormt met de veenwinningskuilen. Richting het oosten zijn nog vier waterputten aangesneden.

Naast de vele waterputten zijn er ook een groot aantal (paal)kuilen en greppels aangetroffen. Veel van de paalkuilen bevatten 12e eeuwse aardewerkfragmenten hiermee kan de structuur vanaf de 12e eeuw gedateerd worden. Binnen de palenclusters kon een mogelijke een schepige structuur herkend worden van circa 6x22 meter. Hoewel ter hoogte van de onlangs gesloopte boerderij een verstoring aanwezig was is de gaafheid van de sporen en vindplaats in zijn geheel zeer goed te noemen. De conservering van het materiaal is eveneens goed. Met name de organische, houten objecten die uit de waterputten afkomstig zijn bleken goed geconserveerd. Beneden de gesloopte boerderij ligt het sporenvak op circa 0,8 meter onder het maaiveld. Buiten dit bouwvlak is het sporenvak op 0,4 meter onder het maaiveld reeds aangetroffen. Het rapport is nog in concept.

Uit het veldbezoek in 2017 kwam naar voren dat de gesloopte stolpboerderij uit het jaar 1885 stamt, maar dat de gebruikte materialen (met name hout) zijn hergebruikt. De archeologische onderzoeken uit 2019 geven aan dat er onder de gesloopte boerderij sporen aanwezig zijn van een 16e-17e eeuwse boerderij en sporen van een boerderij structuur uit de 12e eeuw. Er kan worden geconcludeerd dat er op de locatie van de oude boerderij bewoning heeft plaatsgevonden vanaf de Middeleeuwen.

Limmerdam

Uit het eerder uitgevoerd onderzoek uit 2014 blijkt dat op twee locaties de Limmerdam wordt aangetast. Deze dam is een archeologisch monument en heeft tevens een cultuurhistorische waarde. Op basis van de bekende gegevens kan worden geconcludeerd dat het monument de Limmerdam door verschillende eerdere ontwikkelingen al is aangetast. Er zijn dan ook geen adviezen voor de Limmerdam opgenomen in het rapport. Indien er geen wijzigingen meer geweest zijn aan het tracé, dan voldoet het eerder opgestelde advies nog steeds.

Landschap

Het plangebied van de verbreding van A9 en Lagelaan valt volgens de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie onder Strandwallen- en vlaktenlandschap.

Voor de strandvlakte geldt over het algemeen de wens om het onbebouwd landschap zoveel mogelijk te behouden. Dit past ook in het beleid om het Noord-Hollands landschap zo open mogelijk te houden en te behouden. Het landschap van het plangebied is bestempeld met matig open landschap. De verbreding dient dan ook zoveel mogelijk in het huidige landschap te worden ingepast dat de beleving van het landschap in het huidige landschap behouden blijft. Het advies uit het rapport uit 2014 suggereert om rekening te houden met de hoogte van de bebouwing en de nieuwe infrastructuur zo dicht mogelijk naast de bestaande infrastructuur aan te leggen. Het advies blijft om nieuwe infrastructuur naast bestaande infrastructuur aan te leggen, zodat zo min mogelijk open landschap verloren gaat.

3 SAMENVATTING EN ADVIES

Uit de bovenstaande adviezen volgt de samenvatting en advies.

Samenvattend zijn er een paar punten uit de cultuurhistorische inventarisatie uit 2014 naar voren gekomen, die in deze oplegnotitie nader zijn bekeken. Er zijn geen tracéwijzigingen bekend sinds het rapport uit 2014.

Binnen het plangebied kwam één cultuurhistorisch gebouwd element voor. Dit betrof de stolpboerderij aan Lagelaan 3. Deze boerderij is in 2019 gesloopt. Voor aanvang van de sloop is er een bezoek gebracht aan de stolpboerderij om meer te weten te komen over de datering en bouw van de boerderij. Daarnaast heeft een archeologische opgraving plaatsgevonden op de locatie van de boerderij. Er kan worden geconcludeerd dat er op de locatie van de oude boerderij bewoning heeft plaatsgevonden vanaf de Middeleeuwen. De archeologische opgraving is nog niet afgerond. Aan het advies uit 2014 om een bouwtechnisch onderzoek uit te laten voeren is niet voldaan. Het bezoek en de archeologische opgraving is door het bevoegd gezag beoordeeld als voldoende.

Voor het monument de Limmerdam stond in het rapport uit 2014 dat de dam al eerder op de betreffende locaties van het tracé was aangetast. Er is geen verder advies voor de dam gegeven.

Voor de strandvlakte geldt in het algemeen de wens om het onbebouwd landschap zoveel mogelijk te behouden. Het advies blijft om nieuwe infrastructuur naast bestaande infrastructuur aan te leggen, zodat zo min mogelijk open landschap verloren gaat.

Advies

Het oordeel van het bevoegd gezag is dat voldoende is gedaan om informatie voor educatieve doeleinden over de stolpboerderij op Lagelaan 3 op te halen. Er volgen geen aanbevelingen of adviezen voor de stolpboerderij. Deze conclusie geldt ook voor de Limmerdam.

Voor de strandvlakte geldt nog steeds het advies om nieuwe infrastructuur naast bestaande infrastructuur aan te leggen, zodat zo min mogelijk open landschap wordt aangetast.

Indien er wijzigingen aan het tracé worden aangebracht, dienen deze adviezen te worden herzien. Dit geldt voor de Limmerdam en het behoud van het open landschap en strandvlakten.

BRONNEN

- Pied, L.P. du, 2014. Heiloo aansluiting A9: archeologische en cultuurhistorische inventarisatie, ARCADIS Nederland BV, locatie Hoofddorp.
- Lange, S. en A. van Breugel, 2017. Verslag bezoek stomp Lagelaan 3 te Heiloo, 3 augustus 2017.
- Provincie Noord-Holland, 2018. Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie, op basis van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie.
- Tuinman, N.C., 2020. Concept Evaluatierapport Archeologische opgraving Oosterzijweg-Lagelaan, Heiloo, Gemeente Heiloo. Hollandia.

COLOFON

OPLEGNOTITIE CULTUURHISTORIE UITBREIDING A9 HEILOO

KLANT

Provincie Noord-Holland

AUTEUR

Susan de Jong

ONZE REFERENTIE

DATUM

28 september 2020

GECONTROLEERD DOOR

Wanda Zijl

Senior Adviseur Archeologie en Cultuurhistorie

Arcadis Nederland B.V.

Postbus 264
6800 AG Arnhem
Nederland
+31 (0)88 4261 261

www.arcadis.com